

Täysistunto

Keskiviikko 11.11.2020 klo 14.00—20.56

9. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi opintotukilain muuttamisesta

Hallituksen esitys HE 208/2020 vp

Lähetekeskustelu

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Lähetekeskustelua varten esitellään päiväjärjestyksen 9. asia. Puhemiesneuvosto ehdottaa, että asia lähetetään sivistysvaliokuntaan.

Lähetekeskusteluun varataan enintään 30 minuuttia. Asian käsittelyssä noudatetaan aikataulutettujen asioiden osalta sovittuja menettelytapoja.

Keskustelu

17.21 **Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko** (esittelypuheenvuoro): Arvoisa puhemies! Hallitus on halunnut koronavirusepidemian aikana varmistaa moninaisin toimenpitein kansalaisten selviytymistä, ja nyt on vuorossa hallituksen esitys opintotukilain muuttamisesta siten, että covid-epidemiasta johtuva opintojen aloittamisen estyminen ja opintojen viivästyminen ehdotetaan otettavaksi huomioon opintolainahyvityksen ehdoissa. Opintojen viivästyminen ehdotetaan huomioitavan myös opintolainavähennyksen ehdoissa.

Arvoisa puhemies! Opintolainahyvityksen ja sen vähennyksen saamisen edellytyksenä on tutkinnon suorittaminen määräajassa. Suoritusaikavaatimus voisi siis tulevaisuudessa ylittyä, jos opintojen aloittaminen on estynyt tämän syyslukukauden alussa koronasta johtuvista syistä. Esityksessä esitetään siten täsmennystä opintolainahyvitykseen oikeuttavan tutkinnon suorittamisajan laskentaan opintolainan saajalle, joka on ensimmäisen kerran saanut opiskeluoikeuden korkeakoulututkinnon suorittamiseksi lukuvuodesta 20—21 alkaen. Tämän muutoksen myötä aikaa, jona opiskelija on opiskelupaikan vastaanottamisestaan huolimatta ollut poissa oleva kotimaisessa korkeakoulussa, ei siis laskettaisi tutkinnon suoritusajaksi.

Laskentasäännön täsmennys koskee myös opiskelijoita, jotka eivät ole voineet aloittaa opintojaan ulkomaisessa korkeakoulussa. Lakiehdotuksen mukaan opintojen aloittamisen estyminen ulkomaisessa korkeakoulussa koronapandemiaan liittyvän viranomais määräyksen vuoksi tai muusta epidemiaan liittyvästä painavasta syystä huomioidaan ja tutkinnon suorittamiseen käytetty aika lasketaan vasta sen lukukauden alusta, jona opiskelija on aloittanut korkeakoulututkinnon suorittamisen ulkomaisessa korkeakoulussa. Laskentasäännön muutoksen arvioidaan koskevan kaikkiaan noin 200—400:aa opiskelijaa, joista valtaosa olisi nimenomaan näitä ulkomaisissa korkeakouluissa opiskelevia.

Koronaepidemia yllätti, joten viime keväänä opintojensa loppuvaiheessa olleet opiskelijat eivät tietenkään voineet varautua siihen. Sen vuoksi esityksessä esitetään, että nyt syyslukukautena 2020 korkeakoulututkinnon suorittaneilla opintolainan saajilla voidaan

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

huomioida koronasta johtuva opintojen viivästyminen. Tutkinnon suoritus aika voi olla esityksen mukaan sekä opintolainahyvityksen että opintolainavähennyksen piiriin kuuluvilla opintolainan saajilla yhden lukukauden voimassa olevassa laissa säädettyä pidempi, jos opintolainan saaja osoittaa opintojensa viivästyneen nimenomaan siksi, että hän ei ole pystynyt suorittamaan kaikkia tutkinnon suorittamiseksi vaadittavia opintoja säädettyssä ajassa koronan vuoksi. Lakimuutos huomioi koronaepidemian mahdollisen vaikutuksen opintojen viivästyminen niillä hyvityksen tai vähennyksen piiriin kuuluvilla opintolainan saajilla, joiden olisi tullut valmistua viimeistään lukuvuoden 19—20 loppuun mennessä eli käytännössä tämän vuoden heinäkuun loppuun mennessä. Jos nämä opintovelalliset valmistuvat syyslukukauden 2020 aikana, niin Kela voi ottaa sen huomioon ratkaistaessa hyvitysoikeutta ensi kevään aikana. Ehdotetun jouston arvioidaan koskevan joitakin kymmeniä opintolainan saajia.

Näin ollen, arvoisa puhemies, opintotukilakiin esitetään nyt välttämättömimmät muutokset. Esityksessä todetaan kuitenkin, että covid-19-epidemian kehitystä ja sen vaikutuksia opiskeluedellytyksiin ei voida ennakoida vielä tässä vaiheessa pidemmälle tulevaisuuteen, joten on mahdollista, että ensi keväänä joudutaan arvioimaan uudelleen ehdotettujen joustojen toimivuutta, riittävyttä ja, kyllä, myöskin niiden mahdollista laajentamistarvetta.

Arvoisa puhemies! Tähän hallituksen esitykseen sisältyy myös toinen ajankohtainen opintotukilaissa huomioon otettava muutos. 1.10. voimaan tuli laki Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin Yhdistyneen kuningaskunnan eroamisesta Euroopan unionista ja Euroopan atomienergiayhteisöstä tehdyn sopimuksen oleskeluoikeuksia koskevien eräiden määräysten täytäntöönpanosta. Kyseisen lain mukaan erosopimuksessa määrättyä hakumenettelyä sovelletaan Suomessa, kun Suomessa asuvien Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä EU-oikeuteen perustuva oleskeluoikeus vaihdetaan hakemuksesta erosopimuksen mukaiseen oleskeluoikeuteen.

Opintotukilaissa muun kuin Suomen kansalaisen oikeus opintotukeen määräytyy laillisen oleskeluluvan perusteella. Täten nyt sitten opintotukilaissa on tarpeen säätää siitä, kuinka turvataan Suomessa erosopimuksen mukaisen oleskeluoikeuden saaneiden brittikansalaisten ja heidän perheenjäsentensä opintotukioikeus. Tämä ehdotettu säännös on tarpeen, jotta ne pysyvät oleskeluun Suomessa oikeutetut britit ja heidän perheenjäsenensä, jotka ovat oleskelleet Suomessa EU-oikeuden nojalla ennen siirtymäkauden päättymistä ja jotka jatkavat oleskelua Suomessa edelleen, olisivat siirtymäkauden jälkeen opintotukilain säännöksiä sovellettaessa samassa asemassa kuin ne Euroopan unionin kansalaiset, joilla on ulkomaalaislain 10 luvussa säädetty oikeus pysyvään oleskeluun Suomessa, eli niin sanottu brexit-muutos opintotukeen.

Opintotukea saavia Yhdistyneen kuningaskunnan kansalaisia, joilla on oleskeluoikeus Suomessa, arvioidaan olevan noin 150.

Arvoisa puhemies! Hallitus ei nyt siis tässäkään asiassa tällä kertaa opiskelijoita jätä olosuhteiden armoille vaan tekee voitavansa ja turvaa tällä esityksellä opintotuen piirissä olevien opiskelijoiden oikeuksia näinä poikkeuksellisin aikoina.

17.26 Timo Heinonen kok: Arvoisa herra puhemies! Kiitokset ministeri Saarikolle, että olette eduskunnassa tämän hallituksen esityksen esittelemässä. Aiemmissa kohdissa eivät ministerit lupauksista huolimatta olleet täällä paikalla, ja se on aina valitettavaa. Kun poikkeusaikoina teemme näitä toimia vähän erilaisilla kokoonpanoilla ja aikataulut ovat hyvis-

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

sä ajoin tiedossa, olisi toivottavaa, että ministerit tätä kunnioittaisivat, ja tästä kiitos ministeri Saarikolle, joka parlamentarismia myös täällä olemalla on kunnioittamassa. Tämä hallituksen esitys opintotukilain muutoksesta on hyvä ja tervetullut, ja niin kuin ministeri tuossa kertoi, covid-19 on näkynyt myös nuorten ja vanhempienkin opiskelijoiden arjessa eri tavoilla, yhtenä opintojen viivästyminen, ja tässä kokonaisuudessa myös huomioidaan sitten brexit-muutos opintotukilakiin.

Me jossain vaiheessa kokoomuksesta esitimme jo koronakriisin aikana toimenpiteitä opiskelijoille. Kun kesällä oli isoja ongelmia saada kausityövoimaa maatalouden ja muun pariin, me silloin esitimme, että voitaisiin väliaikaisesti luopua tulorajoista opintotuessa kokonaan. Sitä ei hallitus silloin ottanut käsittelyyn, mutta se olisi ollut yksi tehokas keino. Tästä kokonaisuudesta tietysti kun puhutaan, ei voi olla puhumatta siitä, että opintotuen tulorajat ovat erittäin iso taakka nuorille. Yli 43 000 takaisinperintäkirjettä nytten edellisestäkin postituksessa lähti liikkeelle. Meillä edelleen opiskelijat ovat niitä, joita ahkeruudesta tässä maassa rangaistaan, ja olen itse esittänyt aiemmin, että me voisimme luopua kokonaan opintotuen tulorajoista ja tehdä siitä mallin, jossa opintotuen saa, jos opinnot etenevät suunnitellussa, sovitussa aikataulussa, sillä ainakin omasta mielestäni olisi enemmän kuin hienoa, että nuoret voisivat hakea sitä työkokemusta, on se sitten oikeastaan mitä työkokemusta tahansa, olla vaikkapa auttamassa siellä vanhainkodissa tai sairaalassa tai kaupassa opintojen aikana. Se olisi erittäin tehokas keino.

Kokoomuksesta olemme yhdessä esittäneet, että näitä tulorajoja voitaisiin korottaa 50 prosentilla, ja se tarkoittaisi sitä, että yhdeksän kuukautta opintotukea nostavan vuosituloraja nousisi 18 000 euroon. Itse asiassa Palkansaajien tutkimuslaitos on tätä asiaa selvittänyt ja todennut, että tämä ei itse asiassa lisäisi valtion menoja lainkaan vaan itse asiassa lisäisi valtion tuloja. Jos näitä vapaan tulon rajoja korotettaisiin tuolla 50 prosentilla, 18 000 euroon, [Puhemies: Aika!] julkisyhteisöjen nettotulot vuositasolla kasvaisivat noin 6 miljoonalla, eli tämä olisi todellinen win-win-ratkaisu.

17.30 Hussein al-Taee sd: Jatkan siitä, mihin edustaja Heinonen lopetti. Kysyisin nimenomaan näistä tulorajoista. Miten me voisimme tukea sitä, että yhä useammat opiskelijat voisivat tehdä töitä samalla, kun opiskelevat?

Ja toinen kysymys liittyy oppivelvollisuuden pidentämiseen. Nythän se on maksutonta, ja samanaikaisesti maksamme opintotukea. Miten tämä sitten näkyy, ja miten tätä on arvioitu laskennoissa?

Ja sitten kolmas kysymys liittyy lapsilisään. Miksi se on 17 ikävuoteen, ja miten se nyt kytkeytyy tähän opintotukeen, kun tässä on tämä oppivelvollisuuden pidentäminen? Miten näitä arviointeja on tehty tässä kokonaisuudessa?

17.31 Matias Marttinen kok: Arvoisa puhemies! Kiitoksia ministeri Saarikolle asian esittelystä, ja totean vain lyhyesti ikään kuin tästä esityksestä, että muutokset ovat varmasti perusteltuja ja tarpeellisia, ja on hienoa ja tärkeää, niin kuin edustaja Heinonen täällä totesi, että ministeri Saarikko kunnioittaa parlamentarismia ja on esittelemässä nämä asiat eduskunnalle, niin kuin asiaan myös kuuluu. Kyllä kieltämättä tuossa varsinkin LVM:n esityksen osalta, jossa puhuttiin aika isosta asiasta, ihmettelin sitä, että liikenneministeri ei ollut täällä paikalla.

Mutta, herra puhemies, tartun myös samaan asiaan, minkä tässä kollega, edustaja Heinonen nosti esille. Olemme käsitelleet eduskunnassa tälläkin kaudella lukuisia kertoja

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

opintotukilakia, ja uskon, että laajasti kaikissa puolueissa meillä on yhteinen ymmärrys siitä, että opintotuen tulorajoille on välttämätöntä tulevana vuosina tehdä jotain. Itse asiassa on käynyt niin, että samaan aikaan, kun vuosien mittaan työn verotusta on kevennetty — mikä on ollut erinomainen ratkaisu, se on kannustanut nimenomaan työntekoon ja ahkeruuteen — opiskelijat ovat jääneet tässä väliinputoajan asemaan, koska opintotuen tulorajoja ei ole viimeiseen kymmeneen vuoteen korotettu ollenkaan, mikä on johtanut siihen, että tämä tarveharkinta on koko ajan vain kiristynyt ja joka vuosi yli 40 000 opiskelijaa joutuu maksamaan takaisin opintotukiaan sen vuoksi, että ovat sen kaiken lisäksi vielä tehneet töitä ja ponnistelleet, saaneet työkokemusta, lisätuloja, ja tämä ei millään tahdo käydä omaan järkeeni, miten me emme saa tästä järjestelmästä sujuvampaa ja kannustavampaa.

Palkansaajien tutkimuslaitos teki tässä joitakin vuosia sitten hyvin ansiokkaan tutkimuksen, jossa he totesivat, että opintotuen tulorajan korottaminen 50 prosentilla itse asiassa lisäisi julkisyhteisön tuloja enemmän kuin mitä taas menot kasvaisivat, ja luulen kyllä, että opetus- ja kulttuuriministeriössä tämä kyseinen selvitys on hyvinkin tarkkaan luettu, ja kehoitan ministeriä käymään sen uudelleen läpi ja perehtymään siihen uudelleen.

Toivon todella, että tämän kauden aikana eduskunta käsittelee sellaista opintotukilain muutosta, jossa näitä tulorajoja lähdetäisiin aidosti nyt korjaamaan, koska kyllä opiskelijat ovat sen siltä osin ansainneet. Ja kysynkin nyt asiasta vastaavalta ministeriltä, miten tähän ajatukseen suhtaudutte ja näettekö mahdollisena, että toisitte jatkossa taloon esityksen, jolla tämä asia laitettaisiin kerralla sitten kuntoon.

17.34 Kimmo Kiljunen sd: Arvoisa puhemies! Tässä on jo useassa puheenvuorossa kiitetty ministeri Saarikkoa siitä, että olette läsnä esittelemässä tämän opintotukilain muutoksen. Luonnollisesti me kaikki yhdymme yhdessä siihen, että on arvokasta kuulla tämän ministerin esittely, mutta oikeastaan kiitän ministeriä enemmän siitä, että olette ylipäättään tuonut tämän esityksen tänne, ja omassa puheenvuorossanne lopetit sen niihin sanoihin, että tämä covid-epidemia on koetellut suomalaista yhteiskuntaa hyvin laveasti. Hallitus on pyrkinyt kaikin tavoin tukemaan erityyppisiä väestöryhmiä niissä vaikeuksissa, mitä tämä covid-virus on aiheuttanut, ja olettekin tehneet sitä eduskunnan vahvalla tuella, ja tässä on yksi niistä toiminnoista nyt sitten — ei myöskään opiskelijoita haluta jättää tämän covid-19:n armoille vaan tunnustetaan se, että opinnot saattavat lykkääntyä, viivästyä ja silloin ne opintolainassa olevat hyvitysjärjestelmät ja vähennysjärjestelmät joutuvat tietysti hankalaan tilanteeseen, ja nyt tässä tulee hallitus selkeästi vastaan, kun yhden lukuvuoden osalta saadaan tähän nyt sitten pidennystä.

Täällä kuitenkin keskustelu on siirtynyt vähän toiseen aiheeseen, kuitenkin opintotukilakiin siltä osin, että pitäisikö näitä tulorajoja arvioida uudestaan. Itselläni ei ole vahvaa näkemystä tästä asiasta, mutta saattaisin tunnustaa sen alkuperäisen ajattelutavan siitä, että opiskeluaika pitäisi pyhittää opiskelulle. Liian monet opiskelijat tietysti ovat työelämässä sen vuoksi kiinni ja haluavat tehdä töitä, sivutöitä, että se opintotuki on niin pieni, että saadaan leivän päälle jotakin. Itse olisin mieluummin tekemässä niin päin sitä järjestelyä, että — työharjoittelu on erikseen, ja se liittyy opiskeluun — yleensä se opiskeluaika olisi hyvä varata sille opiskelulle ja mieluummin sitten opintotukia nostaa sen verran, että se täysipäiväinen opiskelu mahdollistuu, kuin lähteä sille tielle, että suosisimme sitä, että opiskelijat samanaikaisesti tekevät töitä noin pääsääntöisesti. Niin kuin sanottu, tässä on poikkeustilanteita ja niitä kannattaa tietysti aina tunnustaa, mutta hieman emmin näitä...

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

Tästä on tehty käsitykseni mukaan myöskin lakialoite täällä eduskunnan puitteissa, eli kylähän tästä on keskusteltu.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Toivon, että pitäydytään tämän asian käsitteilyssä.

17.36 Eeva-Johanna Eloranta sd: Arvoisa puhemies! On oikein hyvä, että esityksen mukaisesti nyt huomioidaan tämä covid-epidemiasta johtuva opintojen aloittamisen estyminen ja opintojen viivästyminen opintolainahyvityksen ehdoissa ja opintojen viivästyminen huomioidaan myöskin opintolainavähennyksen ehdoissa. On kuitenkin tarpeen tarkastella tilannetta uudelleen ensi keväänä, koska opetusjärjestelyjen muuttuminen ja harjoitteluiden peruuntuminen vaikuttavat epidemian edelleen jatkuessa laajempaan opiskelijajoukkoon kuin nyt pelkästään näihin opintonsa päättäviin.

Etäopetus korkeakouluissa jatkuu hallituksen suosituksen mukaisesti pääsääntöisesti koko tämän lukuvuoden sinne kesään 21 asti. Koska tämä epidemia kehittyy ja sen vaikutuksia opiskeluedellytyksiin ei voida tässä vaiheessa ennakoida vielä pidemmälle tulevaisuuteen, niin onkin tärkeätä, että sitten keväällä arvioidaan uudelleen ja mietitään, ovatko nämä ehdotetut joustot toimivia, riittäviä ja pitääkö niitä laajentaa. Ja uskon, että näin ministeriössä varmaan ollaan toimimassakin.

Ensimmäinen varapuhemies Antti Rinne: Sitten vielä ministeri Saarikko, muutama minuutti vastaukselle.

17.37 Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko: Arvoisa puhemies! Kommentoikseni näitä yleisiä huomioita: Ensinnäkin, kyllä, pidän tärkeänä, että jos oma lakiesitykseni on salissa ja jos tilaisuus suinkin sen sallii, niin olen sitä mielelläni esittelemässä. Hallituksen neuvottelussa ovat oman puolueeni muut kollegat hoitamassa oman puolueeni kannanmuodostusta siellä, ja luotan, että asiat edistyvät molemmissa pöydissä, sekä täällä tämän asian esittely että hallituksen neuvottelu toisaalla.

Sitten, arvoisa puhemies, tähän varsinaiseen asiaan. Tulorajat eivät todellakaan ole nyt tässä käsittelyssä, mutta koska useammat edustajat sekä hallituksesta että oppositiosta nostivat tämän esiin, niin minä totean näin, että tämä on opintotuen äärellä yksi ikuisuuskeskustelunaihe. On todellakin näin, että — itsekin aikanaan niitä tukia takaisin makselleena, liikaa töitä tehneenä ikään kuin tukieurojen puitteissa — tietysti se tuntuu epäoikeudenmukaiselta, mutta samalla on tärkeää muistaa, että opintotuki on sosiaalipoliittinen etuus ja se lähtökohta on korvaus yhteiskunnalta siitä, että ihminen on päätoimisesti opintojensa äärellä valmistautuakseen tehtäviin työelämässä. Sitten kun me tiedämme, mikä on realismi vaikkapa pääkaupunkiseudulla asumisen ja elinkustannusten hinnoissa, että pelkällä opintotuella ei pärjää, ja kukaan meistä ei voi luvata, että se nostettaisiin joskus niin suureksi, että pelkästään sillä pärjäisi, ei tässä valtiontalouden tilanteessa, niin etsitään tasapainoa, ja edustajat ovat siinä ihan oikeassa, että se tulorajojen summa on verrattain matala, se on jäänyt jälkeen. Siinä ollaan oikeilla jäljillä, ja kyllä minunkin huomioni kiinnittyy siihen, että valtiovarainministeriön selvitys lisätyöllisyydestä Suomessa nosti tämän maltillisen tulorajojen noston yhdeksi keinoksi. Eli ”asiaa on varmaan syytä tarkastella” on ehkä vastaukseni tähän, mutta on tärkeää muistaa se etuuden perusluonne: se on sosiaalipoliittinen

Pöytäkirjan asiakohta PTK 143/2020 vp

etus, ja sitä annetaan niille ihmisille, jotka sitä tarvitsevat, se on sen lähtökohta. Mutta ei yksiselitteinen teema, tunnistan tuon hyvin.

Edustaja Eloranta nosti esiin aivan oikein sen, että tähän kytkeytyy ylipäättään ottaen korkeakoulujen muuttunut todellisuus. Meillä valtaosa korkeakoulujen opetuksesta tapahtuu tällä hetkellä etäopetuksena. Se on suositus erityisesti kiihtymis- ja leviämisalueilla, ja meillä on paljon opintonsa innokkaana aloittaneita opiskelijoita, joiden fuksisyksy on ollut todella toisenlainen kuin meidän kaikkien aikanaan opintonsa aloittaneiden. Eli on tärkeää tunnistaa, että myös opiskelijoille [Puhemies koputtaa] tämä elämänvaihe on poikkeuksellinen.

Ja viimeemmäksi haluan todeta, että suomalaiset korkeakoulut ovat hoitaneet tämän asian hyvin. Opiskelijoiden vapaa-ajan viettämisessä on tapahtunut koronan suhteen valitettavasti tartuntaketjuja, yksittäisiä tapauksia, mutta korkeakoulut ovat hoitaneet todella turvallisesti ja vastuullisesti tämän ajan, ja toivomme, että se ei jätä pahoa vauriota siihen opintopolkuun, jonka tärkeitä vaiheita nyt aika pitkästäkin ajanjaksosta opinnoissa tullaan tämän koronan myötä elämään. — Kiitos, puhemies.

Keskustelu päättyi.

Asia lähetettiin sivistysvaliokuntaan.